

راهنمای تهیه و تدوین پیشنهاد پژوهش (پروپزال) با تأکید بر پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری

• دکتر نجلا حریری^۱
عضو هیئت علمی واحد
علوم و تحقیقات دانشگاه
آزاد اسلامی

فرم‌های پروپزال‌های پایان‌نامه‌ها اختصاص دارد. در صفحات ۱۷ تا ۳۴ نمونه‌ای از یک فرم طرح پژوهشی ارائه شده که نویسنده تهیه کرده و در ادامه توضیحات کلی درباره هر بخش مطرح شده است. بر همین اساس، مطالب کتاب از سه بخش اصلی تشکیل شده که عبارتند از: الف) اطلاعات مربوط به طرح‌دهنده و همکاران؛ ب) اطلاعات مربوط به تحقیق؛ ج) اطلاعات مربوط به زمان و هزینه‌های اجرای تحقیق.

بخش عمده مطالب به بند «ب»، یعنی اطلاعات مربوط به تحقیق، اختصاص دارد و شامل مباحثی مانند عنوان تحقیق، نوع تحقیق، بیان مسئله، اهداف و ضرورت پژوهش، فرضیه‌ها، شناسایی متغیرها و تعاریف عملیاتی، سوابق پژوهش‌های گذشته، جامعه و نمونه پژوهش، ابزارهای جمع‌آوری داده‌ها و روایی و پایایی آنها، طرح آزمایشی برای پژوهش‌های تجربی و روش‌های تحلیل داده‌هاست که درباره هر یک از این مباحث توضیحاتی کلی، همانند کتاب‌های روش تحقیق، ارائه شده است.

واقعیت این است که صرفاً در کنار هم قرار دادن فرم خالی پروپزال و توضیحات معمول در کتاب‌های روش تحقیق، برای تهیه و تدوین پروپزال چندان مؤثر نیست و پیوندی واقعی میان فرم ارائه‌شده و شرح بندهای مختلف آن وجود ندارد. هر خواننده‌ای می‌تواند با دراختیار داشتن یک فرم پروپزال و مراجعه به هر یک از کتاب‌های معتبر روش تحقیق، اطلاعات کلی مطرح‌شده در این کتاب را به راحتی و به صورت دقیق‌تر و کامل‌تر به دست آورد. کتاب، مدعی راهنمایی در تهیه پیشنهاد پژوهش است و نویسنده در صورتی می‌توانست به این هدف نزدیک شود که بین بندهای فرم پروپزال و مطالبی که در توضیح این بندها ذکر شده، با استفاده از مثال‌ها و ذکر نمونه‌های متعدد، پیوند واقعی برقرار کند. البته موارد معدودی از ذکر مثال و نمونه در کتاب مشاهده می‌شود که این موارد معدود، کمک چندانی به تحقق هدف آموزشی کتاب نمی‌کند. علاوه بر لزوم ذکر مثال و نمونه‌های متعدد در بخش‌های مختلف متن، ضرورت داشت که نویسنده به جای

■ جواهری‌زاده، ناصر. راهنمای تهیه و تدوین پیشنهاد پژوهش (پروپزال) با تأکید بر پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری، تهران: فرهنگ زبان، ۱۳۸۶، ۱۴۲ ص. شابک: ۹۶۴-۸۷۹۴-۲۴-۳

کتاب راهنمای تهیه و تدوین پیشنهاد پژوهش، با هدف ارائه رهنمودهایی به منظور تهیه پروپزال‌های پژوهشی برای پایان‌نامه‌های دانشجویی تدوین شده است. نویسنده در پیش‌گفتار کتاب اشاره می‌کند که برای اجرای هر فعالیت پژوهشی وجود نقشه‌ای که در آن تمام مراحل برای رسیدن به مقصود پیش‌بینی شده باشد، اهمیت ویژه‌ای دارد و تألیف این کتاب نیز به گفته نویسنده با همین هدف صورت گرفته است. وی همچنین بر این امر تأکید دارد که اثر حاضر، کتاب روش تحقیق یا آمار نیست و از طرح مسائل تخصصی روش تحقیق و آمار در آن خودداری شده است و برای بهره‌برداری بیشتر از مطالب کتاب، آشنایی مقدماتی با روش تحقیق و آمار مورد نیاز است.

کتاب در ۱۴۲ صفحه تدوین شده که در مجموع ۵۴ صفحه به نمونه‌هایی از فرم‌های پیشنهاد طرح‌های پژوهشی یا نمونه

کتاب راهنمای تهیه و تدوین پیشنهاد پژوهش نیز مانند بسیاری از کتاب‌های تألیفی فارسی از نظر دقت در همخوانی استنادات مطرح‌شده در متن با آنچه در فهرست منابع و مأخذ آمده، دارای اشکالات متعددی است

عنوان کتاب، به‌طور قطع در نگاه اول می‌تواند برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی و سایر پژوهشگران، جالب توجه باشد اما متن کتاب فاقد جنبه آموزشی موردانتظار خواننده‌ای است که با مشاهده عنوان کتاب به مطالعه آن ترغیب می‌شود

علاوه‌بر این درباره برخی از منابع نیز تاریخ نشر مطرح‌شده در استناد درون‌متنی با تاریخ نشر ذکرشده در فهرست منابع همخوانی ندارد که از آن جمله به موارد زیر می‌توان اشاره کرد: «میلر، ۱۹۹۱» (ص ۱۲ و ۱۴) که در فهرست منابع ۱۳۸۰ ذکر شده است؛ «هومن، ۱۳۷۳» (ص ۴۶) که تاریخ نشر ذکرشده با هیچ‌یک از دو منبع که از هومن در فهرست منابع آمده، یعنی تاریخ‌های ۱۳۶۸ و ۱۳۷۴، همخوانی ندارد؛ «دلاور، ۱۳۸۴» (ص ۵۲، ۵۳، ۵۴) و «دلاور، ۱۳۷۶» (ص ۶۶) که دو منبع ذکرشده از دلاور در فهرست منابع مربوط به سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۷۴ است؛ «خاکی، ۱۳۸۲» (ص ۵۸) که در فهرست منابع، تاریخ نشر منبع ذکرشده از خاکی ۱۳۷۹ است؛ «بست، ۱۳۸۱» (ص ۶۱) که تاریخ مربوط به این استناد در فهرست منابع ۱۳۷۹ است.

جای شگفتی است که در کتابی که کل مطالب آن ۸۸ صفحه است (منهای ۵۴ صفحه‌ای که صرفاً به نمونه فرم‌های پروپوزال اختصاص دارد) تا این حد ناهمخوانی بین استنادهای درون‌متنی با فهرست منابع پایانی کتاب وجود دارد.

علاوه‌بر ناهماهنگی‌های یادشده درباره استنادات، نکته مهم دیگر این است که بسیاری از منابعی که در فهرست منابع انگلیسی و فارسی پایان کتاب ذکر شده، در متن بدانها استناد نشده است.

به‌طور کلی می‌توان گفت که عنوان کتاب، یعنی «راهنمای تهیه و تدوین پیشنهاد پژوهش (پروپزال)» با تأکید بر پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری «عنوان جذابی است که به‌طور قطع در نگاه اول می‌تواند برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی و سایر پژوهشگران، جالب توجه باشد، اما متن کتاب فاقد جنبه آموزشی موردانتظار خواننده‌ای است که با مشاهده عنوان کتاب به مطالعه آن ترغیب می‌شود.

پی‌نوشت:

1. nadjlahariri@hotmail.com

فرم خالی صفحات ۱۷ تا ۳۴ و فرم‌های خالی پیوست کتاب (ص ۱۰۰ - ۱۳۵)، نمونه‌های تکمیل‌شده‌ای از فرم پیشنهاد پژوهش را ارائه می‌نمود. به‌طور قطع خوانندگان کتاب با ملاحظه نمونه‌های تکمیل‌شده از فرم پیشنهاد پژوهش (به‌ویژه در بخش اطلاعات مربوط به تحقیق) و مشاهده عملی نحوه نگارش بندهای مختلف آن می‌توانستند تجسم دقیق‌تری از چگونگی تکمیل پروپوزال پژوهشی داشته باشند. با توجه به اینکه نویسنده در پیشگفتار (ص ۱۱) به رشته‌های مدیریت، جامعه‌شناسی، مردم‌شناسی، اقتصاد، علوم تربیتی و روان‌شناسی اشاره کرده است، ذکر مثال‌ها و نمونه‌هایی درباره این رشته‌ها می‌توانست به تحقق هدف کتاب که ظاهراً راهنمایی تهیه و تدوین پیشنهاد پژوهش است، به‌نحو مؤثری کمک کند.

چنانکه پیشتر نیز اشاره شد و نویسنده خود نیز بر آن تأکید داشته است، کتاب به مباحث کلی روش تحقیق و آمار پرداخته و هدف کتاب، واردشدن به جزئیات مباحث تخصصی روش تحقیق و آمار نبوده است. اما از آنجاکه در برخی از مباحث کتاب به توضیحات بیشتر و تشریح دقیق‌تر مطالب نیاز هست، ضرورت اشاره به منابع برای مطالعه بیشتر در جای‌جای کتاب احساس می‌شود، به‌ویژه در مباحثی مانند روش‌های نمونه‌گیری، انواع تحقیقات علمی، فرضیه یا آزمون‌های آماری، اشاره دقیق به منابعی که مباحث مربوط را به‌صورت مبسوط و با جزئیات لازم تشریح کرده‌اند، بلافاصله بعد از هر مبحث یا در زیرنویس ضروری به‌نظر می‌رسد.

کتاب راهنمای تهیه و تدوین پیشنهاد پژوهش نیز مانند بسیاری از کتاب‌های تألیفی فارسی از نظر دقت در همخوانی استنادات مطرح‌شده در متن با آنچه در فهرست منابع و مأخذ آمده، دارای اشکالات متعددی است. برخی از منابعی که در متن مورداستناد قرار گرفته‌اند، در فهرست منابع پایانی کتاب ذکر نشده‌اند که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: «طالب، ۱۳۸۰» (ص ۵۲)؛ «شریفی، ۱۳۸۰» (ص ۵۳)؛ «گوردون، ۱۹۴۰» (ص ۷۱)؛ «مدنی، ۱۳۷۸» (ص ۷۶ و ۸۵).